

Тетяна РЕШЕТУХА
кандидат наук із соціальних комунікацій,
асистент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка

УДК 007:304:655.41(477.84)~18/19"

Становлення і тематико-типологічна характеристика видань Тернопілля кінця ХІХ - початку ХХ століття (на матеріалі українськомовних видань)

У статті окреслено передумови виникнення та чинники, що вплинули на становлення національної видавничої справи на Тернопіллі у кінці ХІХ – на початку ХХ століття, проаналізовано тематику та здійснено типологічну характеристику українськомовних видань, а також здійснено кількісний аналіз періодичних та неперіодичних видань, що вийшли друком у краї в цей період.

Ключові слова: історія видавничої справи, типологія видань, періодичні видання, неперіодичні видання.

Тернопілля має багату і самобутню історію розвитку видавничої справи. Знаними осередками книговидання вже в ХVІІ ст. були Почаїв, Рохманів, пізніше Кременець. Дослідження історії видавничої справи зазначеного періоду ґрунтуються на архівних джерелах та першодруках. У поле зацікавлення вчених потрапляють передусім культурно-історичні передумови появи книгодрукування у краї, хронологія його розвитку, фіксація результатів видавничої справи на Тернопіллі. Особливу увагу дослідники звертають на осіб, задіяних у книговиданні, адже визначальною рисою розбудови культурного простору тієї доби була подвижницька праця окремих людей, причетних до творення книг. Аналогічний процес спостерігаємо і наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст. на теренах Західної України, де видавничий процес ще не був до кінця інституціалізований, особливо на периферії, до якої і належить Тернопілля.

Якщо давня історія видавничої справи краю є достатньо дослідженою [6, с. 446–456; 11, с. 72–88; 12, с. 72–88; 20, с. 272–283; 27, с. 122–127, 142–145; 33, с. 158–159; 38, с. 20–27], то видавничий процес кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. досі комплексно

сно не вивчали. Сьогодні українськомовну періодику Тернопілля, передусім завдяки зусиллям науковців відділення “Науково-дослідний центр періодики” Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника) [7; 10; 34–37], факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка [9; 13; 14; 16] та волинських дослідників [22; 23; 27], певною мірою вже вивчено, натомість книговидавнича справа Тернополя й області залишилася поза увагою науковців. Мета статті – окреслити процес становлення та проаналізувати типологічну і тематичну палітру видань краю в означені хронологічні межі.

Специфіка видавничої справи на Тернопільщині в 1886–1914 рр. визначається характером історико-суспільних процесів у тогочасній Галичині, яка на той час була східною околицею Австро-Угорської імперії. Тернопільщина кінця XIX ст. перебувала на етнокультурному пограниччі: належала географічно до двох великих держав – Російської імперії та імперії Габсбургів. Етнічний склад населення Тернопільщини характеризується значним розмаїттям: окрім українців, тут проживали поляки, німці, євреї та представники інших національностей [19, с. 74].

Помітне відставання краю у становленні національної видавничої справи зумовлено низкою чинників. Одна з причин такої ситуації – національний склад населення та його соціальна належність. Попри те, що Тернопіль був найбільшим містом Західного Поділля і третім за кількістю населення містом Галичини (1880 р. – 25,8 тис. чол., 1890 р. – 26,2 тис. чол., 1900 р. – 30,4 тис. чол., 1910 р. – 33,9 тис. чол., 1914 р. – 35,2 тис. чол.), українці у ньому становили не більше 30 відсотків населення (1880 р. – 23,4 відсотки, 1890 р. – 23,5, 1900 р. – 28,3, 1910 р. – 30,0). До того ж третина з них займалася рільництвом, живучи в передмістях (площі орної землі довкола Тернополя становили 5 400 га.) Українське населення Тернополя належало до старовинних міщанських родів, що мали давні традиції, проте вирізнялися певним консерватизмом [19, с. 73–75].

Аналогічна ситуація склалася й по всьому Тернопіллі: хоча українці становили до 65 відсотків населення краю, 90 відсотків із них були задіяні у сільському господарстві, проживаючи переважно у селах [19, с. 72–73], а сільське населення, за спостереженнями сучасних істориків, менше цікавилось речами абстрактними, не пов’язаними зі щоденним життєвим досвідом землероба, як-то: суспільні рухи, наукові винаходи чи художня література [8, с. 270].

Іншим чинником, який формував культурну ситуацію краю, був низький рівень писемності населення. Як зазначає Я. Грицак, “серед східнохристиянських народів цей рівень був однаково невисоким і в Російській, і в Австро-Угорській імперіях” [8, с. 40]. Особливо значну частку неписьменного люду становило українське населення: “Загальна тенденція була така, що чим більша частка руського населення у певній місцевості, тим вищий рівень неписьменности; в окремих східних повітах він сягав аж 90 %” [8, с. 40]. За статистичними даними, рівень письменних людей серед українців Австро-Угорської імперії у 1910 р. становив 38,97 відсотка, а серед українців Російської імперії у 1897 р. – 18,9 відсотка [8, с. 546].

Розвиток промисловості, що розпочався у другій половині XIX ст. у Західній Європі, отже, й у Австро-Угорщині, та пов’язана з ним урбанізація не надто торкнулися Галичини, особливо Галицького Поділля, які поки що не були охоплені цими процесами і надалі залишалися сільськогосподарською околицею імперії [19, с. 75, 142].

Розгляньмо докладніше, як означені тенденції вплинули на становлення друкарської справи на Тернопіллі.

Як уже зазначалось, історія видавничої справи краю сягає початку XVII ст., коли Кирило (Транквіліон) Ставровецький у 1618 р. розпочав друкарство у Почаївському монастирі, перевізши сюди з Унева свою друкарню і закінчивши друк “Зерцала Богословія” [20, с. 270–271]. Того самого року Ставровецький переїхав до Рохманова (село

поблизу містечка Шумськ Тернопільської області) і забрав із собою друкарню. Тут у 1619 р. він друкує “Євангеліє Учительное” [20, с. 275].

Почаївська друкарня знову запрацювала лише у 1730 р. і відтоді успішно функціонувала аж до 1918 р., коли її частково було вивезено до Києва, а потім до Москви [21, с. 355, 368]. За цей період тут було надруковано значну кількість книг, та після поділу Польщі 1795 р., коли Почаїв і Кременець увійшли до складу Російської імперії, на тутешні видання поширилися всі цензурні обмеження, що діяли на той час у Росії, тож про місцеві українські видання кінця XIX – початку XX ст. можна говорити досить умовно – у російськомовних виданнях трапляються тексти, зазвичай фольклорні, українською мовою, надруковані “язичієм”.

Перша згадка про друкарню в Тернополі датується 1815 р., її власником був Н. Пітлес, а достовірні відомості про книгодрукування – 1857 р., коли тут відкрилася друкарня поляка Йосипа (Осипа) Павловського [3, с. 12]. Попри те, що у другій половині XIX ст. “має свою друкарню майже вже кожне більш-менш видатне місто Галицького Поділля” [15, с. 4], українськомовне книго- і пресовидання тут постало доволі пізно, порівняно з іншими містами Галичини.

Друкарні, що з’являлися у Тернополі та інших повітових містечках краю, належали здебільшого полякам. У період австро-угорського панування на Тернопіллі не було жодної друкарні, власником якої був би українець [1, арк. 34, 34 зв., 36, 38, 39, 39 зв., 41–44, 46, 47; 2, арк. 20–26, 75–79, 81]. Так, у Тернополі протягом 1857–1914 рр. діяло, змінюючи одна одну, п’ять друкарень. Першою, як уже зазначалося, розпочала роботу друкарня поляка Йосипа Павловського, що діяла з 1857 р. [3, с. 12]. У 1893 р. її власником став поляк Станіслав Коссовський (діяла з 1893 по 1936 рр.) [3, с. 183]. Уже з 1895 р. розпочала діяльність друкарня Леона (Лева) Вербицького, також поляка за національністю і римо-католика за віросповіданням [1, арк. 34, 34 зв.], що функціонувала аж до кінця тридцятих років XX ст. Тут друкували книги та періодику польською та українською мовами. Дещо пізніше, у 1905 р., було засновано “Друкарню Подільську” Йосипа Степка (Юзефа Степека), також поляка, римо-католика [1, арк. 39, 39 зв.]. Останньою, у 1913 р., розпочала роботу друкарня Давида Окса [1, арк. 38]. Усі вони поряд із польськомовними друкували книжкові та періодичні видання українською мовою.

У Бережанах із середини 70-х рр. XIX ст. діяла єдина друкарня, власником якої був Альфред Ціхоцький, а після смерті – його вдова Ванда [1, арк. 36, 41, 42]. Окрім того, на Тернопіллі діяли друкарні у Борщеві, Бучачі (Печатня народна В. Драглера), Збаржжі, Зборові, Підгайцях, Скалаті (друкарня Лева Таненбаума), Тересовлі, Чорткові, де виходили українські видання.

Значна частка населення Тернопілля, зайнятого в аграрному виробництві, спричинила доволі пізні гуртування національно свідомих українців у культурно-освітні та громадські товариства, що організовувалися у той час по всій Галичині. Так, філія товариства “Просвіта”, що об’єднувала просвітян не лише Тернополя, а й кількох навколишніх повітів, була заснована з ініціативи О. Барвінського в 1876 р., “Руська бесіда” (з його ж ініціативи) – у 1883 р., “Міщанське братство” постало з чоловічого міщанського хору в 1890 р. [3, с. 142, 207, 241]. Та вже наприкінці XIX – на початку XX ст. на Тернопіллі діяли десятки новостворених національних організацій, що активно долучилися до розбудови суспільного життя краю, зробивши його “правдивим бастионом українства в Галичині” [43, с. 47]. Коштом громадських організацій краю друкували чимало видань переважно просвітницького характеру. У вихідних даних багатьох тогочасних друків читаємо: “Накладом філії руского Товариства педагогічного” [28; 29; 30], “Накладом Зведення кн. Острожского в Тернополи” [32], “Накладом Фонду шкільного” [37; 45], “Накладом Товариства опіки над інтернатом” [31] тощо.

Характерною рисою становлення видавничої справи краю цього періоду є активне долучення до неї окремих особистостей, відомих громадських та культурно-освітніх діячів, греко-католицького духовництва. Завдяки їхній подвижницькій праці, зрештою, їхніх власних коштів побачили світ “Руська історична бібліотека” (редактор-видавець Олександр Барвінський), перше перевидання в Україні альманаху “Русалка Дністрова” (видавець отець Йосип Застирець), найтиражованіші на той час часописи “Посланникъ” та “Книжечки Миссійні” (редактор-видавець отець Лев Джулинський), визнаний найкращим для курсів аналіфбетів “Буквар для науки неграмотних”, який перевидавали протягом семи років чотири рази (автор і видавець першого накладу – народний учитель Онуфрій Солтис). Зрештою, фактично всі часописи краю цього періоду постали з приватної ініціативи і коштом їхніх засновників, зазвичай знаних у краї громадських чи культурно-освітніх діячів.

Видавнича справа приваблювала їх зовсім не з огляду на змогу отримання статків чи здобуття особистої слави. Труднощі, що з ними стикалися подвижники видавничої справи на Тернопільщині, були зумовлені загальною ситуацією на читацькому ринку Австро-Угорської Галичини. Читацька публіка не вирізнялась ані чисельністю, ані грошовитістю, тож “кожен гріш, виданий на книжку чи газету, був майже актом патріотизму” [39, с. 371]. Українськомовні видання друкували невеликими накладками, видавці стикалися з труднощами в їх розповсюдженні, у несприятливі періоди тиражі могли продавати роками. За влучним висловом І. Франка, лише той може оцінити всю “витривалість і посвяту”, якої вимагає видавнича діяльність у Галичині, хто хоч раз сам до неї брався [40, с. 563]. Усвідомлення потреби у друкованому слові як реальному чинникові гуртування українців, піднесення рівня їх національної свідомості, просвіта у найширшому сенсі як крок до суспільного поступу нації були тими ідейними основами, які спонукали видавців української книги до подвижницької праці.

Особливістю видавничої справи Тернопілля кінця XIX – початку XX ст. є одночасне постання українського книго- і пресодрукування: у січні 1886 р. побачив світ перший том “Руської історичної бібліотеки” за редакцією Олександра Барвінського, а вже через місяць в Бережанах вийшов перший у краї українськомовний друкований часопис “Одноднѣвка Бережаньска” за редакцією о. Сильвестра Лепкого. Обидва видання були започатковані з ініціативи редакторів, що, як уже зазначалося, було характерним для видавничої справи Тернопільщини загалом.

Наступні видання українських періодичних і неперіодичних друків відбуваються паралельно, однак маємо констатувати, що цей процес не характеризувався неперервністю та динамічністю.

Усього за аналізований період на Тернопіллі вийшло понад 200 українських неперіодичних видань і 25 часописів. Найбільше неперіодичних друків побачили світ у Тернополі (89 назв), Почаєві (62) та Бережанах (31). Значно менше видань вийшло в інших містах краю: Борщеві (3), Бучачі (4), Збаражі (3), Чорткові (3), Зборові (1), Кременці (1), Тереховлі (1).

Щодо періодики, то в зазначений період з двадцяти чотирьох українських часописів дванадцять виходило в Бережанах, дев’ять – у Тернополі, по одному – у Бучачі, Збаражі та Нагорянці Бучацького повіту.

Наприкінці XIX ст. на Тернопіллі сформувалося три видавничих центри: міста Тернопіль, Бережани, Почаїв.

Аналізуючи інтенсивність книгодрукування на Тернопільщині в зазначений період, відзначаємо виразну тенденцію до збільшення кількості видань від початку XX ст. Це пов’язано з відкриттям української гімназії в Тернополі (щорічні звіти про діяльність гімназії, публікація наукових розвідок викладачів гімназії), з розвитком української пері-

одику краю (бібліотека журналу “Молодіж”), а також активізацією діяльності українських культурно-просвітницьких, господарських та громадських товариств (статути та звіти цих громадських організацій, друкування книг їхнім коштом). Максимальна кількість друкованої продукції припадає на 1906–1907 та 1911 рр. Збільшення кількості видань у 1913 р. спричинене активною діяльністю редакції часопису “Почаевский Листок”, що з 1906 р. започаткований як безкоштовний додаток до газети “Библиотека Волынского Союза Русского Народа”, але ці друки, як уже зазначалося, лише умовно можна вважати українськими. Не слід применшувати і таку закономірність, що видання початку ХХ ст. збереглися повніше, ніж друкована продукція 80–90-х років ХІХ ст.

Тематико-типологічна специфіка друкованої продукції була зумовлена суспільними потребами та особливостями читацької аудиторії того часу. Потреба в офіційній легітимізації діяльності освітніх установ, а також господарських, громадських, культурно-освітніх товариств спричинило публікацію значної кількості статутів і звітів, які інформували громадськість про перебіг та результати їхньої діяльності протягом певного періоду. Тож не дивно, що четверту частину (63 назви) від описаних друків Тернопільщини становлять саме офіційні видання. Цілком закономірно, що дві третини з них припадає на Тернопіль (24) та Бережани (11), оскільки саме ці два міста були найбільшими культурно-господарськими та освітніми осередками краю. Більшість поодиноких видань, що з’явилися у повітових містах (Зборів, Збараж, Кременець, Терехів, Тернопіль, Чортків), представлені саме офіційними виданнями.

Очевидно, що зафіксовані та описані видання становлять лише частину від усіх друків такого типу, які видавали у краї. Якщо науковцями зафіксовано й описано “Звіт і замкнене рахунків Дирекції Повітового Товариства кредитового “Руский Дім Народний” у Борщеві за рік VI. 1907”, а також звіти за VII та VIII роки, і водночас є статут зазначеного товариства, надрукований у 1905 р., то логічно припустити, що за період 1905-1907 рр. також повинні були друкуватися аналогічні звіти, які, однак, не зафіксовані у відомих нам бібліографічних описах. Подібна ситуація спостерігається з іншими виданнями такого типу: “Справоздане перше рочне Дирекції Товариства взаємного кредита “Надѣя” въ Бережанахъ за рокъ 1895”; “Звіт Дирекції Товариства взаємного кредиту “Надія”, зареєстрованого з обмеженою порукою в Бережанах з діяльності і рахунків за рік 1912. ХVІІІ”; “Справоздане выдѣлу “Руской Бурсы Тернопольской” за рокъ администраційный 1888”; “Справоздане Выдѣлу “Руской бурсы Тернопольской” за рокъ администраційный 1905”; “Справоздане Выдѣлу “Руской бурсы Тернопольской” за рокъ администраційный 1905/6” тощо.

Становлення Тернополя як видавничого центру розпочалося з “Руської історичної бібліотеки” – першого серійного видання фахової історичної літератури українською мовою, тож першими книжковими виданнями, які з’явилися на Тернопіллі, були саме наукові. Відкриття в Тернополі української Цісарсько-королівської гімназії імені Франца-Йосипа I пожвавило цей процес, оскільки щорічні звіти гімназії традиційно містили наукову розвідку одного з викладачів, які пізніше виходили окремими виданнями [4; 5; 17; 18; 24; 25; 41; 42; 46; 47; 48; 49; 50]. Загалом за означуваний період у Тернополі опубліковано 25 наукових розвідок.

Помітне місце серед книжкової продукції Тернопільщини займають освітні видання. Незважаючи на те, що нам вдалося зафіксувати лише сім найменувань, ці друки є непересічним явищем серед видань такого типу. Досить згадати, що тут побачив світ перший в Україні підручник з есперанто [44], один із кращих букварів для анальфабетів, який витримав чотири перевидання [28–30], один із перших підручників з математики українською мовою [42] та актуальний донині підручник з пасічництва [26].

Значну частку у видавничому репертуарі краю займали церковно-релігійні видання.

За справедливим твердженням І. Франка, “прості люди” зорієнтовані переважно на ті види письма, які вважаються “мудрим”, позиточним письменством, таким, яке годиться брати в руки статочному та поважному чоловікові” [39, с. 417–418]. Серед такого письма чільне місце належить релігійним виданням. Тож зрозуміло, чому такою популярністю користувалися “Посланник” і “Книжечки Миссійні” Л. Джулинського, які видавалися відповідно впродовж 23 і 6 років величезними як на той час накладами (окремі числа – до 10 тис. примірників).

Найчисельнішою тематичною групою видань, видрукованих у Почаєві, є саме церковно-релігійні (37), оскільки містечко є давнім духовним православним центром. Переважна більшість друків вийшла у серії “Библиотека Вольнскаго Союза Русскаго Народа”. На теренах Східної Галичини більшість видань такого типу (10) побачила світ у Бережанах і пов’язана з діяльністю Л. Джулинського та його церковно-народними часописами.

Порівняно нечисленними виявилися просвітницькі видання (25 назв), з них 8 вийшло в Тернополі, 17 – у Почаєві. Поява таких друків саме у Почаєві закономірна, адже, поряд із поширенням релігійного світогляду, православна церква активно долучалася до пропаганди здорового способу життя, боротьби з пияцтвом, популяризувала краєзнавчу інформацію.

Найменш чисельна група – літературно-художні видання (20): одинадцять друків цієї тематики вийшло у Тернополі та дев’ять у Бережанах. Пояснити таку закономірність можна міркуваннями І. Франка про те, що простий люд, хоч і читає іноді художні твори, надаючи перевагу прозі, вважає таке читання заняттям пустим, не вартим уваги поважного чоловіка [39, с. 417–418].

Щодо особливостей видання за обсягом, то відзначимо, що на Тернопіллі переважають невеликі за обсягом видання (до 40–60 сторінок), переважно брошури формату 80 та 160. Винятки становлять серія “Руська історична бібліотека” та наукові розвідки Н. Теодоровича, обсяг останніх сягав кількох сотень сторінок.

Підсумовуючи, зазначимо, що зародження і становлення видавничої справи на Тернопільщині у 1886–1914 рр. визначається цілою низкою громадсько-політичних та соціокультурних чинників: зростанням національної самосвідомості та формуванням у зв’язку з цим української національної еліти, творенням широкої мережі громадських, освітніх, культурних та господарських інституцій. У цей час на Тернопіллі видавали 24 часописи, найбільше їх виходило в Бережанах (дванадцять назв) та в Тернополі (дев’ять назв). Протягом аналізованого періоду на Тернопіллі вийшло друком понад 200 українськомовних неперіодичних видань, з них найбільше в Тернополі – 89 назв творів друку, Почаєві – 62 назви, Бережанах – 31 назва. Тож наприкінці XIX ст. на Тернопільщині сформувалося три видавничих центри: міста Тернопіль, Бережани, Почаїв.

Цільове призначення книжкових видань зумовлювали суспільні потреби та особливості читачької аудиторії того часу. Неперіодичні друки цього періоду позначені великою кількістю офіційних та освітніх видань.

Прикметно, що поява українських книг та періодики у цей період пов’язана передусім із видатними постатями, громадськими діячами, які були не лише авторами, а й засновниками, видавцями та редакторами друківаних видань.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. Державний архів Тернопільської області. Ф. 322 [Канцелярія Тернопільського губернатора]. – Оп. 1. – Спр. 62. (Рапорти окремих осіб і листування про дозвіл на торгівлю друкованими творами, відкриття друкарень і фотографій) [рос.]. – 249 арк.

2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 309 [Наукове товариство імені Шевченка]. – Оп. 1. – Спр. 1346. (Листування з Міністерством внутрішніх справ, староствами з приводу патентів на відкриття друкарень) [нім., польськ.]. – 126 арк.

3. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ: історико-краєзнавчі замальовки / Л. Бойцун. – Тернопіль: Джура, 2003. – 392 с.

4. Борусовський І. Міфестофель в Гетовім Фавсті і Люцифер в Байроновім Каїні: проба їх еволюції і характеристика. – Тернопіль : [б. в.], 1907. – 48 с.
5. Борусовський І. Мефістофель в Гетовім Фавсті і Люцифер в Байроновім Каїні: проба їх еволюції і характеристики / Іван Борусовський // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа І в Тернополі за рік шкільний 1906/07. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1907. – С. 3–48.
6. Возняк М. Історія української літератури : у 2 кн. : навч. видання / М. Возняк. – Вид. 2-ге, виправл. та переробл. – Львів : Світ, 1992. – Кн. 1. – С. 446–456.
7. Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.) : історико-бібліографічне дослідження / НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; Відділення “Науково-дослідний центр періодики” ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук / М. Галушко. – Львів : [б. в.], 2008. – 352 с.
8. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні: Франко та його спільнота (1856–1886). – К. : Критика, 2006. – 632 с.
9. Гутковський В. В. Українська журналістика на західно-українських землях: державотворча функція, тематичні аспекти (1848–1919 рр.) : історико-політичний нарис / В. В. Гутковський, І. В. Крупський, О. М. Олексин ; за заг. ред. д-ра іст. наук І. В. Крупського. – Львів : Вільна Україна, 2001. – 136 с.
10. Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939) : історико-бібліографічне дослідження / О. Дроздовська ; наук. ред.-консультант М. М. Романюк. – Львів : [б. в.], 2001. – 364 с.
11. Запаско Я. Початки українського друкарства / Я. Запаско, О. Мацюк, В. Стасенко. – Львів : Центр Європи, 2000. – 222 с.
12. Кисельов Р. Жанровий репертуар україномовних видань Почаївського Успенського монастиря XVIII – першої третини XIX століття / Р. Кисельов // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2006. – Вип. 1. – С. 72–88.
13. Кость С. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини XX ст. / С. Кость. – Львів : [б. в.], 2002. – 217 с.
14. Кость С. Нариси з історії української військової преси / С. Кость, О. Тимчишин, К. Федірко. – Львів : Світ, 1998. – 356 с.
15. Кревецький І. Часописи Галицького Поділля : історико-бібліографічні матеріали з рр. 1882–1927 / І. Кревецький // Часописи Поділля : історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УРСР / склали М. Білинський, Н. Співачевський, І. Кревецький ; за ред. В. Огамановського. – Вінниця : [б. в.], 1927–28. – С. 3–21. (Вінницька Філія Всеукраїнської бібліотеки України при Українській Академії Наук. Кабінет вивчення Поділля. Матеріали до історії друку та до бібліографії Поділля. Т. 1).
16. Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України. (Друга половина XIX – перша чверть XX ст.) / І. В. Крупський. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.
17. Кучер В. Електронна теорія металів / В. Кучер. – Тернопіль : Друкарня Подільська Йосифа Степка, 1913. – 29 с.
18. Кучер В. Електронна теорія металів / В. Кучер // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа І в Тернополі за рік шкільний 1912/13. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1913. – С. 5–30.
19. Миколаєвич Р. Тернопіль і Тернопільщина у світлі статистики / Р. Миколаєвич // Шляхами Золотого Поділля : регіональний історично-мемуарний збірник Тернопільщини. – Філадельфія, Па : [б. в.], 1983. – Т. 1. – С. 59–86.
20. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Історія українського друкарства / І. Огієнко ; упоряд., авт. передм. М. С. Тимошик. – К. : Наша наука і культура, 2007. – С. 270–271.

21. Огієнко І. (митрополит Ларіон). Свята Почаївська лавра / І. Огієнко ; упоряд., авт. передм. М. С. Тимошик. – К. : Наша наука і культура, 2005. – 448 с.
22. Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / І. З. Павлюк ; Національна академія наук України ; Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника ; Наук.-дослід. центр періодики. – Львів : Каменяр, 2001. – 285 с. (Періодичні видання регіонів України).
23. Павлюк І. Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917–1939 рр.) : анот. покажч. / І. З. Павлюк. – Львів : Луцьк : [б. в.], 1997. – 180 с.
24. Петрикевич В. Літопись Самійла Величка а Война domowa Самійла Твардовського: порівнююча студія / Л. Петрикевич. – Тернопіль : Накладом Фонду шкільного, 1910. – 48 с.
25. Петрикевич В. Літопись Самійла Величка а Война domowa Самійла Твардовського: порівнююча студія / Л. Петрикевич // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1909/10. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1910. – С. 3–48.
26. Пилицук В. Практичний илустований підручник пасичництва / В. Пилицук. – Тернопіль : Накладом автора ; “Друкарня Подільська” Йосифа Степка, 1913.
27. Рожко В. Є. Українське православне книгописання і книгодрукування на Волині (XI–XX ст.) / В. Є. Рожко. – Луцьк : Медіа, 2005. – 256 с.
28. Солтис О. Буквар для науки неграмотних / О. Солтис. – Тернопіль : Накладом філії Руського Товариства педагогічного ; “Друкарня Подільська” Йосифа Степка, 1907. – 48 с.
29. Солтис О. Буквар для науки неграмотних / О. Солтис. – Тернопіль : Накладом філії руського Товариства педагогічного ; “Друкарня Подільська” Йосифа Степка, 1910.
30. Солтис О. Учебник німецької мови для самоуків / О. Солтис. – Тернопіль : Накладом філії руського Товариства педагогічного ; “Друкарня Подільська” Йосифа Степка, 1910. – 80 с.
31. Статут Товариства опіки над інтернатом для учеників ц.-к. семінарії учительської мужескої в Чорткові. – Чортків : Накладом Товариства опіки над інтернатом, 1910. – 15 с.
32. Терлецький О. Василь Костянтин князь Острожський. Історія фундації князя Острожського в Тернополі / О. Терлецький. – Тернопіль : Накладом Зведенія кн. Острожського в Тернополі, 1909.
33. Тимошик М. Історія видавничої справи : підручник / М. Тимошик. – 2-ге вид. [виправл.]. – К. : Наша культура і наука, 2007. – 348 с.
34. Українські часописи Львова (1848–1939) : іст.-бібліограф. дослідж. : у 3 т. – Львів : Світ, 2001. – Т. 1 : 1848–1900 рр. – 744 с.
35. Українські часописи Львова (1848–1939) : іст.-бібліограф. дослідж. : у 3 т. / уклад. : М. М. Романюк [кер. проекту], М. В. Галушко. – Львів : Світ, 2002. – Т. 2 : 1901–1919 рр. – 692 с.
36. Українські часописи Львова (1848–1939) : іст.-бібліограф. дослідж. : у 3 т. / уклад. : М. М. Романюк [кер. проекту], М. В. Галушко. – Львів : Світ, 2003. – Т. 3, кн. 1 : 1920–1928 рр. – 912 с.
37. Українські часописи Львова (1848–1939) : іст.-бібліограф. дослідж. : у 3 т. / уклад. : М. М. Романюк [кер. проекту], М. В. Галушко. – Львів : Світ, 2003. – Т. 3, кн. 2 : 1929–1939 рр. – 928 с.
38. Федак С. До історії україномовного книгодрукування на Волині у XVIII ст. / С. Федак // Мандрівець. – 2003. – № 6. – С. 20–27.
39. Франко І. Передмова [до видання “Вибір декламацій для руських селян і міщан”. Вид-во т-ва “Просвіта”. Львів, 1902] / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. – Т. 33 : Літературно-критичні праці. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 417–428.
40. Франко І. Руська історична бібліотека / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. – Т. 46, кн. I. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 563–564.
41. Чайковський М. Начерк вищих рахунків для ужитку учеників середніх шкіл / М. Чайківський // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1911/12. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1912. – С. 3–43.

42. Чайковський М. Начерк виспих рахунків для ужитку учеників середніх шкіль / М. Чайківський. – Тернопіль : Накладом Фонду Шкільного ; “Друкарня Подільська” Йосифа Степка, 1912. – 43 с. + 1 табл.
43. Чорновол І. Тягар прагматизму, або Олександр Барвінський у світлі сучасності / І. Чорновол // Барвінський О. Спомин з мого життя / упор. А. Шацька, О. Федорук ; ред. Л. Винар, І. Гирич. – К. : Смолоскип, 2004. – С. 17–38.
44. Юрків М. Підручник міжнародного языка Есперанто / М. Юрків. – Тернопіль : Накладом книгарні А. Врутера, 1907.
45. Ярема С. Яким Ярема / С. Ярема // Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування. 1898–1998 / підбір, упорядк. та ред. текстів і коментарі Степана Яреми. – Тернопіль ; Львів : Наукове товариство ім. Шевченка ; Львівське крайове товариство “Рідна Школа”, 1998. – 460–468 с.
46. Ярема Я. Маркіян Шашкевич як лірик-поет : літературно-критичний нарис (з нагоди 100-літнього ювілею) / Я. Ярема. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1911. – 36 с.
47. Ярема Я. Маркіян Шашкевич як лірик-поет : літературно-критичний нарис (з нагоди 100-літнього ювілею) / Я. Ярема // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа І в Тернополі за рік шкільний 1906/07. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1911. – С. 5–36.
48. Ярема Я. Мойсей – поема Івана Франка : критична студія / Я. Ярема. – Тернопіль : Накладом автора, 1912. – 60 с.
49. Ярема Я. Уява Шевченка (з нагоди столітнього ювілею уродин поета) / Я. Ярема. – Тернопіль : Накл. автора, 1914. – 32 с.
50. Ярема Я. Уява Шевченка (з нагоди столітнього ювілею уродин поета) / Я. Ярема // Звіт дирекції ц. к. гімназії Франца-Йосифа І в Тернополі за рік шкільний 1913/14. – Тернопіль : Накладом фонду шкільного, 1914. – С. 3–31.

Татьяна Решетука

Становление и тематико-типологическая характеристика изданий Тернопольщины конца XIX – начала XX века (на материале украиноязычных изданий)

В статье обозначены предпосылки возникновения и факторы, повлиявшие на становление национального издательского дела на Тернопольщине в конце XIX – начале XX века, проанализировано тематику и осуществлено типологическую характеристику украиноязычных изданий, а также произведен количественный анализ периодических и непериодических изданий, выпущенных в этот период.

Ключевые слова: история издательского дела, типология изданий, периодические издания, непериодические издания.

T. Reshetukha

Formation and theme-typological characteristics of editions in the Ternopil region in the late nineteenth – early twentieth century (based on the material of the Ukrainian-language issues).

The article outlines the conditions of occurrence and the factors that influenced the formation of national publishing in Ternopil region in the late nineteenth – early twentieth century analyzed by themes and typological characteristics of Ukrainian-language publications and by quantitative analysis of periodical and non-periodical publications, published in the province during this period.

Key words: history of publishing, publishing repertoire, edition, journal.